

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Prof. Dr H. Bavinck, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids, Mich., N.A.; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Groenheide, Amsterdam; Dr W. G. Harreinstein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Almelo; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Ridderbos, Kampen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. W. van der Vaart Smit, 's-Gravenhage; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna-Jacoba-Polder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No 58 — Postrekening No 36000.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitel. en Ned. Indië f 7.50 (voor Amerika \$ 3) p. jaar.
Advertentieën: 35 ct. p. regel, Familieberichten 25 ct. p. regel.

INHOUD: Het gezang der gemeente V. — Uit de Schrift: Torenbouwers (Gen. 11:4). — Kerkelijk leven: De aanval van Dr Viascher VL. — Uit het politieke en sociale leven: Het Christelijk Nationaal Vakverbond. — Zending en Evangelisatie: Openluchtsamenkomsten. — Literatuur en Kunst: Christendom en Kunst I. — Perschoon. — Boekbespreking. — Stommen uit onze Kerken. — Kerknieuws.

HET GEZANG DER GEMEENTE.

IV. (Slot).

Deze artikelen handelen over de reformatie van het gemeentelijk gezang op de basis van den in gebruik zijden Psalmbond. Het eerste gaf een inleiding. Het tweede behandelde plaats en doel van het gezang der gemeente in den eeredienst. Het derde sprak over de Psalmen en de manier om die te zingen. Het gebroeders ligt niet in de melodieën der Psalmen, die soms onzinnigbaar zouden zijn en niet met de woorden overeenkomen. Dat laatste bezwaar is nooit te ondervangen en men moet meer op het geheel dan op de deelen letten. En wat het eerste betreft, herstellende men den oorspronkelijken ritmischen zang. De bestaande methode denatureert de wijzen en maakt ook het pericopen zingen onmogelijk. Om deze verbeteringen in te voeren moeten catechisatie, school en zangverenigingen medewerken. Behoorlijk blijve het gezang statig. Volkomen doorvoering der oude toonaarden is niet wenschelijk.

Het laatste artikel dezer reeks zij bestemd voor een bespreking van de manier, waarop de organisten hun taak tot leiding van het gezang der gemeente hebben te verrichten. Ik beperk me daartoe en schrijf niet over de taak en positie van den organist in het algemeen, omdat vooreerst zulk een onderwerp recht zou hebben op een afzonderlijke behandeling in een reeks artikelen, en ten tweede de door dr Wielenga reeds aangekondigde stukken van den begaafden Amsterdamse organist Luijkenaar Francken meer bijzonder aan dat onderwerp gewijd zullen zijn.

Om te beginnen zou ik willen opmerken, dat het gebruik van het orgel bij het gezang der gemeente, door ons thans als de meest normale zaak ter wereld beschouwd, in de dagen onzer vaders volstrekt onbekend was. Men had wel de orgels in de kerken, doch deze deden alleen dienst voor concertgebruik vóór en na den dienst. Niemand dacht eraan, ze bij het zingen te benutten. Vandaar dan ook, dat onze vaders er zoo sterk tegen waren. Ik haal ten bewijze slechts het besluit van Dordrecht (1574) aan (art. 50 der kerkenorde van die Synode): „Aangaende het spelen der Orghelen in den Kerken houdt men dat het gantsch behoort afgheset te worden, volghende de leere Pauli, 1 Cor. 14:19. Ende hoewel men het alsnook in sommigen dezer Kerken alleen int eynde der predicationen gebruikte opt scheijden vanden volcke, soo dient nochtans meest om te doen vergheten, watmen te voren ghehoort heeft, ende is te besorgen dat het hierna tot supersitie ghebruikt sal worden, ghelijc het nu tot lichtvaardicheit dient; Twelek soo het afgeschaft ware, men soude den aelmosen bequamer aen de deuren int uijtgaen des volx versmelen, dan dat men sulcx int midden der predicatione tot groote hindernisse des dienste Gods doen moet”. Eerst in het midden der 17e eeuw is men ertoe gekomen, het orgel te gaan gebruiken ten dienste van het kerkgezag. En toen heeft het zijn recht in onze kerken zoo stevig vastgelegd, dat nu niemand meer erover denkt om het spelen der Orghelen in den kerken gantsch te doen afsetten, maar dat men veeleer een kerk niet compleet vindt, zoolang er nog geen orgel in is.

Nu, ongetwijfeld is het orgel het meest geschikte instrument om de gemeente te helpen zingen, en

past zijn muziek het best bij den eeredienst. Maar ik wil toch even eraan herinneren, dat zeer goed gemeentegelied mogelijk is zonder orgel, en dat ook een ander instrument gebruikt kan worden om het gezang te leiden. — Wat het eerste betreft, heb ik eenzijdig droeve dingen beleefd, anderzijds schoone. Ik herinner me een dienst in een dorpskerk, welke een treffende muzikale illustratie gaf bij den laatste regel van Psalm 36:3 „waarin zij hulpeloos sterven”, omdat de menschen zoodanig waren gezakt, dat nog slechts enkele diepe mannestemmen deze woorden eruit wisten te brengen. Maar ik heb ook in een dorpskerk zoo krachtig-kernachtig hooren zingen, dat ik het gemis van een orgel niet alleen volstrekt niet gevoelde, doch bijna blij was dat geen orgel (zooals het helaas maar al te vaak gebeurt) dezen indruk wegnam.

Wat het tweede betreft, men kan ook kopermuziek gebruiken. Dr Meulenbelt deelt in „Onze onderlinge Bijeenkomst” mede, dat uit Spurgeon's Tabernakel het orgel geweerd bleef om „de schromelijke misbruiken” en een cornet à piston in plaats ervan dienst deed. In kerken, die nog geen orgel hebben, wordt bij ons meermalen aldus gehandeld.

Hoe iemand daarin „Vrijgereformeerdeheid” kan zien — ik denk hier aan de „eer Dorst” — is mij een raadsel. Hier komt juist het principieel Gereformeerde in uit, dat het instrument niet een eigen plaats krijgt in de liturgie, maar alleen hulpdienst bewijst om het gezang mogelijk en beter te maken. Derhalve moeten we ook niet spreken van „begeleiding” van het gezang, maar van „leiding”. Begeleiding dient om de schoonheid eener melodie te verhoogen en ook te doen uitkomen. Een begeleiding is soms zeer zelfstandig en maakt zich bij wijlen geheel los van de zingende of spelende stem. Denk aan een vioolconcert met orkestbegeleiding, denk aan de aria's uit oratoria. Dat is de bedoeling niet in onze kerken, en moet het ook nimmer worden. Het gezang der gemeente zou dan in de verdrukking komen. Hoofddoel van het orgel is, het gezang te leiden; al het andere is bijkomstig. Daarom kan men ook kopermuziek er voor gebruiken, en daarom zouden snaarinstrumenten moeilijk dienst ervoor kunnen doen. Al wat hulpdienst daartoe kan bewijzen, is bruikbaar; al het andere contrabande.

Zoo kom ik vanzelf tot de eischen, aan een goed kerkorgel te stellen. Ik zal die niet in onderdeelen behandelen, doch zeg alleen in het algemeen: het orgel moet sterk genoeg zijn om het gezang te kunnen leiden in de ruimte, waarvoor het bestemd is. Daarom lijkt me in de meeste gevallen een vrij pedaal onontbeerlijk, aangezien dat het grondgeluid moet geven, waarop het gansche spel zich baseert. En twee klavieren zijn toch ook eigenlijk noodzakelijk, zal men bij bedepsalmen behoorlijk „uitkomen” kunnen spelen, zoodat de melodie sterk genoeg klinkt en de accoordbegeleiding, alweer steunend op het vrij pedaal, zacht genoeg is om het karakter van een biddend of klagend gezang te bewaren.

Natuurlijk is het zeer wenschelijk, over een aantal mooie registers, een crescendo-kast, ja een rolzwever enzv. te kunnen beschikken, en het kan zeer tot bevordering van goed gezang werken als deze ten dienste staan. Doch dit alles behoort bij het welwegen, niet bij het wezen van het orgelspel in onze godsdienst-oefeningen. Een schitterend concertorgel als Rotterdam in de N. Zuiderkerk heeft, hoe te waardeeren ook op zichzelf, is m.i. met het karakter van onze Gereformeerde eeredienst in strijd. Gelukkig kan men ervan zeggen, dat het à double usage dienst doet: deels voor de muziek als zoodanig (bij de bespeelingen), deels voor den eeredienst; en gelukkig ook houdt de heer Besselaar zich bij de godsdienst-oefeningen geheel aan de eischen van ons Gereformerd beginsel, zoodat hij van de kerkdiensten geen

concerten maakt. Maar het zijn sterke beenen, die deze weelde dragen, en ik hoop, dat de kerkeraad van Rotterdam later, wanneer een ander eens op die orgelbank zou moeten plaats nemen, nooit moeite ervaart. Zulke orgels moeten uitzondering blijven in onze kerkgebouwen. Al zijn we nog zulke liefhebbers van muziek, dan zullen we toch, dunkt me, dit punt goed moeten vasthouden.

Waar men geen kerkorgel kan hebben, moet men zich met een harmonium behelpen. Men zouge dan althans, dat het niet zoo'n vreeselijke schreeuwlelijk is als dikwerf wordt aangetroffen; en trachte door zorgvuldige behandeling de tergende hangers en valsche tonen te weren.

Ook het beste orgel doet echter geen nut als een slechte organist ervoor zit; gelijk een goed organist ook van een slecht orgel nog heel wat weet te maken. Zoo deed de heer Luijkenaar Francken, toen hij nog organist was in de Plantagekerk te Amsterdam, wonderen met het wrak, dat daar op de plaats staat waar men een orgel zou verwachten. Evenzoo de heer Bouwmeester in de Haarlemmerpoortkerk vóór het orgel gerestaureerd was. In 't algemeen wil ik, naar aanleiding van het onlangs in dit blad geschiedene, de gelegenheid gebruiken om te zeggen, dat het college van organisten te Amsterdam over voortreffelijke krachten beschikt en alles doet wat mogelijk is om zijn werk op hooger peil te brengen, naar de boven ontwikkelde beginselen. Dit valt te meer in het oog, omdat de Amsterdamsche orgels zich niet onderscheiden door groote qualiteiten. Een zeer groot gebouwt als de Funenkerk heeft een orgel, dat de ruimte allermint vult, en het is alleen aan het kranig werk der organisten te danken, dat er bij volle diensten en minder bekende wijzen geen ongelukken gebeuren.

Een organist moet, om goed in onze diensten te kunnen spelen, deugdelijke kennis hebben van de harmonieleer. Dat is noodzakelijk, omdat elk vers eigenlijk vraagt om zijn eigen accoorden. Ik zal dat niet in bijzonderheden betoogen, doch slechts met een voorbeeld. Het maakt een groot verschil, of bij dezelfde melodie, van Psalm 25 de 5de regel van vers 1, 2, 4, 7 en 8 of van vers 10 gespeeld wordt. In eerstgenoemde gevallen (ziet u het even na in een Psalmbroekje?) moet in de accoorden, die men kiest, uitkomen, dat de zin doorloopt; in het laatstgenoemde geval moet het laatste accoord afsluitend zijn, en begint met den 6en regel een nieuwe zin. Ook zou ik in Psalm 73 den 5den en 6en regel van vers 12 gaarne geheel in majeureccoorden houden, terwijl in het volgende vers de gedachte van het bezwijken van vleesch en hart bij dezelfde regels om mineuraccoorden roept, gevolgd door een krachtig majeur voor de slotregels. Het klinkt afschuwelijk als in Psalm 68:10 de voorlaatste regel (het maanren van den dood) met een accoord op de dominant wordt besloten, en nog erger als in Psalm 47 de 6e regel van vers 4 harmonisch evenzoo eindigt als in vers 1. In het laatste geval moet het accoord rust geven en afsluiten (Buigt u voor Hem neer), in het eerste geval maakt men bij eenzelfde accoordgebruik, dat de 7e regel (waar het al voor bukt) als een wormvormig ahangsel, dat geopereerd werd, op sterk water den volke wordt verlood.

Het gebruik van een Boekalboek is te verkiezen boven allerlei gemammet en gemartel van een instrument; doch het gaat gebukt onder het groote bezwaar, dat het voor alle verzen dienst moet doen en dus nooit met deze regelen kan rekenen. Zelfs moet het meermalen voor verschillende psalmen, die eenzelfde wijze hebben, gebruikt worden. Dat is ook voor de voorspelen zeer bezwaarlijk en, bij geringe afwisseling van boeken, voor de hoorders zeer eentonig.

Behalve harmoniekennis is compositie- of fan-